

УДК 81`22.44

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/34-5-24>**Юлія ШАРАПАНОВСЬКА,**

orcid.org/0000-0002-5397-2941

аспірантка кафедри романо-германської філології та методики викладання іноземних мов

Міжнародного гуманітарного університету

(Одеса, Україна) yuliia.sharapanovskaya@gmail.com**РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ПАНДЕМІЯ» В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Стаття присвячена терміну «концепт», який є стрижневим терміном понятійного апарату сучасної лінгвістики. У статті аналізуються підходи до визначення поняття «концепт» у лінгвістиці, основні напрями лінгвістичного дослідження концептів різних наукових шкіл та окремих учених. Сприйняття об'єктивної дійсності відображається у свідомості людей у вигляді концептів, різноманітних абстрактних ментальних структур, які стосуються різних сфер діяльності суспільства. Кожна особистість мислить поняттями – концептами, які комбінуються у свідомості, у процесі мислення формуючи нові концепти. Саме тому концепт можна розглядати як глобальну структуровану розумову одиницю.

Фундаментальне, багатоаспектне вивчення цього феномену передбачає обов'язкове звернення до аналізу різних рівнів мови за допомогою застосування різноманітних методик. Пріоритетним визнається лексичний рівень мови, на якому найбільш очевидно фіксуються в знаковій формі факти матеріальної та, відповідно, духовної культури людини, загалом відбиваються ціннісні орієнтації того чи іншого соціуму, система його моральних, етичних і естетичних уподобань, що ілюструє особливості менталітету конкретного суспільства.

У фокусі дослідження перебуває концепт «пандемія», який у сучасному світі взагалі та в лінгвістиці зокрема останнім часом зазнав значних змін. Зазначений концепт «пандемія» можна віднести до складової частини більш широкого концепту «здоров'я». Розширення концептосфери «здоров'я», яке відбувається нині, тісно пов'язане зі змінами в суспільстві: ставленням до здорового способу життя, розвитком медицини, виникненням надзвичайних епідемічних ситуацій тощо. Мова віддзеркалює новітні соціальні явища майже миттєво, реагуючи на них перш за все своїм словниковим складом: запозиченнями, морфологічними змінами, розширенням або звуженням оригінального значення слова. Концепт «пандемія» значно розширив як свою внутрішню сутність, так і сприйняття зазначеного поняття свідомістю людей починаючи з початку 2020 року. Дослідження було проведено на матеріалі британських англійських медіаджерел на трьох етапах: 2010–2014-ті роки, 2015–2018-ті роки та 2019–2020-ті роки. Лексеми, які цього (2020) року асоціюються з пандемією, значно розширили свої межі, порівняно з попередніми періодами. Крім того, ціла низка лексем, яка в попередні періоди не була пов'язана у свідомості людей не тільки з темою пандемії, але й з темою хвороби взагалі, нині змінила свою семантичну конотацію.

Ключові слова: концептосфера, концепт «пандемія», ментальні структури, соціальні явища.

Yuliia SHARAPANOVSKA,

orcid.org/0000-0002-5397-2941

Postgraduate Student at the Department of Romance

and German Languages and Methodology of Foreign Languages Teaching

International Humanitarian University

(Odesa, Ukraine) yuliia.sharapanovskaya@gmail.com**IMPLEMENTATION OF THE “PANDEMIC” CONCEPT IN MODERN ENGLISH**

This article is dedicated to the term of “concept”, which is the core term of the conceptual apparatus of modern linguistics. The article analyzes the approaches to defining the concept in linguistics, the main directions of linguistic research of concepts of different scientific schools and individual scientists. The perception of objective reality is reflected in the minds of people in the form of concepts, various abstract mental structures that relate to different areas of society. Each person thinks in terms – concepts that are combined in consciousness, in the process of thinking forming new concepts. That is why the concept can be considered as a global structured mental unit.

Fundamental, multifaceted study of this phenomenon involves the mandatory recourse to the analysis of different language levels through the use of various techniques. Priority is given to the lexical language level, which most obviously records in a symbolic form the facts of material and, accordingly, spiritual culture of man, as a whole reflects the value orientations of a society, its system of moral, ethical and aesthetic preferences, illustrating the mentality of a particular society.

The focus of the study is the concept of “pandemic”, which in the modern world in general and in linguistics in particular, has recently undergone significant changes. The concept of “pandemic” can be analyzed as a part of a wider concept – the concept of “health”. The expansion of the conceptual sphere of “health” is closely connected with changes

in society: the attitude to a healthy lifestyle, the development of medicine, the emergence of epidemic emergencies, and so on. Language reflects the latest social phenomena almost instantly, responding to them, above all, with its vocabulary: borrowing, morphological changes, expansion or contraction of the original lexical meaning. The concept of "pandemic" has significantly expanded both its inner essence and the perception of this concept by the minds of people since the beginning of 2020. The study was conducted on the basis of British English-language media sources in three stages: periods of 2010–2015, 2015–2019 and the year of 2020. Lexemes associated with the pandemic in the current year (2020) have significantly expanded their scope compared to previous periods. In addition, a number of words, which in previous periods were associated in people's minds neither with the topic of the pandemic nor with the topic of the disease in general, have now changed their semantic connotation.

Key words: *conceptosphere, pandemic concept, mental structures, social phenomena.*

Постановка проблеми. У сучасній лінгвістиці спостерігається тенденція вивчення мови як продуктивного способу інтерпретації людської культури. Це пояснюється тим, що мова є ключем до системи людської думки, до природи людської психіки, вона характеризує націю. Сучасні наукові розробки спрямовано на вивчення єдності мови, мислення й мовної свідомості з урахуванням її семантичних аспектів. Оболонка та зміст різних рівневих мовних одиниць, їхнє значення, а також позамовне знання базуються на чуттєвих образах, пам'яті та уявленні. Змістовідтворювальні мовні одиниці дають змогу доповнити та розширити стандартне поняття змісту завдяки врахуванню екстралінгвістичного, культурологічного, міфопоетичного характеру, відбиваючи позицію автора. Інформація про картини світу може містити як відомості про об'єктивний, реальний стан існуючих речей, так і відомості про уявлювані об'єкти. Проблему концептуалізації мовної дійсності розробляє когнітивна лінгвістика, яка виникла у сфері когнітології. Предметом вивчення когнітології є свідомість у специфічному ракурсі – як інструмент для роботи з інформацією (Жайворонок, 2014: 109). Загальні питання когнітології розробляються з погляду філософії, логіки, семіотики, антропології, комп'ютерних технологій та інших наукових студій, тоді як когнітивна лінгвістика вивчає процеси отримання, обробки, впорядкування, збереження й використання різного роду інформації.

Пріоритетним напрямом у межах когнітивної лінгвістики є вивчення соціокультурно затребуваних концептуальних сутностей, які поповнюють відкритий список антропологічно значущих понять.

Статтю присвячено одному з найактуальніших концептів сучасності – концепту пандемії як пересмисленої змістовної одиниці ментального лексикону людства. Образний, найбільш складний за визначенням, компонент концепту складається з перцептивного образу й когнітивного образу. Когнітивний образ складається з ознак, що формуються метафоричним осмисленням відповідного явища.

Пріоритетним під час вивчення концепту визнається лексико-фразеологічний рівень мови,

на якому найбільш очевидно фіксуються в знаковій формі факти матеріальної та, відповідно, духовної культури людини, загалом відбиваються ціннісні орієнтації того чи іншого соціуму, система його моральних, етичних і естетичних уподобань, що ілюструє особливості менталітету конкретного лінгвокультурного співтовариства.

Аналіз досліджень. До завдань лінгвокультурології входять вивчення і опис взаємин мови і культури, мови й етносу, мови і народного менталітету; лінгвокультурологія створена, за прогнозом Еміля Бенвеніста, «на основі тріади – мови, культури, людської особистості» і представляє лінгвокультуру як «лінзу, через яку дослідник може побачити матеріальну і духовну самотність етносу» (Бенвеніст, 1974: 45). Основу категоріального апарату лінгвокультурології становлять поняття мовної особистості й концепту, гносеологічні. Термін «концепт» був запозичений лінгвістами з математичної логіки. Його застосування як терміна в мовознавстві починається з 1928 року – з виходу в світ статті С. А. Аскольдова «Слово і концепт», опублікованої в журналі «Русская речь» (Аскольд-Алексеев, 1997). Однак унаслідок різних об'єктивних і суб'єктивних причин, однією з яких була державна ідеологія Радянського Союзу, «концепт» на тривалий час зникає з радянського лінгвістичного лексикону (Вежбицкая, 1999: 293). Можна також припустити, що цей іншомовний термін не зміг конкурувати з усталеним традиційним, більш звичним для наукової громадськості, терміном російської мови – «поняття».

Термін «концепт» переживає епоху «лінгвістичного ренесансу» з початку 90-х років ХХ століття насамперед завдяки науковим працям Д. С. Лихачова і Ю. С. Степанова. Активне вживання цього терміна в когнітивній лінгвістиці в парадигмі лінгвістичного концептуалізму і в лінгвокультурології пояснюється необхідністю введення в їхній категоріальний апарат відсутнього когнітивного ланки, у зміст якого, крім поняття, входять асоціативні образні оцінки й уявлення про нього його продуцентів і користувачів.

Концепт як ментальне утворення високого ступеня абстрактності пов'язаний переважно саме зі словом (Бабушкин, 1997). З цього випливає, що він передбачає, крім предметної віднесеності, всю комунікативно значиму інформацію (Полужин, 2009: 80–89). Насамперед це вказівки на місце, займане цим знаком у лексичній системі мови: його парадигматичні, синтагматичні та словотвірні зв'язки – те, що Ф. де Соссюр називає «значущістю» і що в підсумку відображає «лінгвістичну цінність позамовних об'єктів» (Фердинанд де Соссюр, 2004).

Концепт, згідно з науковими дефініціями С. А. Аскольдова та Е. С. Кубрякової, – це багатовимірний розумовий конструкт, що відображає процес пізнання світу, результати людської діяльності, його досвід і знання про світ, який зберігає інформацію про нього (Кубрякова, 1996: 90–94).

На думку з В. І. Карасика, концепт складається з трьох компонентів: понятійного, образного і ціннісного (Карасик, 1996: 3–16). Концепт, на відміну від поняття, не тільки мислиться, а й проживається. Із цього випливає, що його обсяг ширший за обсяг поняття. Концепт передбачає саме поняття, що зі свого боку є його обов'язковим ядрним компонентом.

Сучасними вченими усвідомлюється теоретико-прикладна значимість інтегрованого підходу до вивчення проблеми «мова – свідомість – культура», результатом чого стало формування всередині меж лінгвокультурології таких напрямів, як: етнолінгвокультурологія, історична лінгвокультурологія, історико-типологічна лінгвокультурологія, порівняльна лінгвокультурологія, когнітивна лінгвокультурологія (В. В. Воробйов, В. І. Карасик, В. А. Маслова, В. Н. Телія та інші). Також розширюється і географія лінгвокультурологічних і лінгвоконцептологічних досліджень (українська наукова школа полілінгвокультурології в Таврійському національному університеті ім. В. І. Вернадського в Україні, наукові лінгвістичні лабораторії у Великобританії, США, Чехії, Росії), удосконалюються їхня методологія та, зокрема, самі методики вивчення концепту, що є основним поняттям у цій галузі гуманітарного знання.

У статті опорною дефініцією концепту взято дефініцію О. О. Селіванової, яка визначає концепт як «інформаційну структуру свідомості, певним чином організовану одиницю пам'яті, яка містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості й позасвідомого» (Селіванова, 2006: 256).

Мета статті – визначення змістової специфіки концепту «пандемія» у період 2010–2020 років, вербалізованого в текстах медіаджерел, спрямованих на масового читача.

Виклад основного матеріалу. Концепт «пандемія», безумовно, не є новітнім поняттям, але він активно виокремився з концептосфери «здоров'я» нещодавно, починаючи з початку 2020 року, коли Всесвітня організація охорони здоров'я оголосила про пандемію через нову коронавірусну інфекцію. Протягом дев'яти місяців (з березня до середини листопада 2020 року) концепт «пандемія» значно розширив свої лексичний, семантичний і когнітивний складники.

Матеріалом дослідження слугували публіцистичні тексти англійських британських медіаджерел: газет і журналів загальної тематики (здебільшого паперові примірники газет і журналів, що видавалися з 2010 по 2015 роки та електронні онлайн-версії – після 2015 року): *Mirror*, *The Sun*, *Daily Express*, *The Telegraph*, *The Guardian*, *Observer*, *The Times*. Загальний обсяг проаналізованого матеріалу становить більш як 800 контекстів.

На першому етапі дослідження було проаналізовано поняття «пандемії» (*pandemic*), які номінують цей концепт у лексикографічних джерелах.

Кембриджський словник визначає пандемію як «хворобу, що існує майже в усіх регіонах у майже всіх групах людей, тварин або рослин» (*a disease existing in almost all of an area or in almost all of a group of people, animals, or plants*) (Cambridge Dictionary).

Вебстерський словник дає дефініцію пандемії як: 1) «поширення хвороби на широкій географічній території» (велика кількість країн або континентів) та зазвичай вражає значну кількість населення (occurring over a wide geographic area (such as multiple countries or continents) and typically affecting a significant proportion of the population); 2) «хвороба, що характеризується поширенням на великій території або високою мірою» (characterized by very widespread growth or extent) (Merriam-Webster Dictionary).

Словник Коллінза дає таке визначення пандемії: «спалах хвороби, що вражає багато людей на великій території» (an occurrence of a disease that affects many people over a very wide area) (Collins Dictionary).

В Оксфордському словнику пандемія тлумачиться як «спалах хвороби на території всієї країни або всього світу» (an outbreak of a disease prevalent over a whole country or the world) (Oxford Dictionary).

Ядерна семантика концепту «пандемія» охоплює понятійні одиниці, що належать до номінації хвороби, яка призвела до пандемії, симптоми,

методи діагностики та лікування. До концептосфери «пандемія» також вважається логічним віднести такі варіативні складники, як: назви організацій, що залучено до боротьби з пандемією; соціальну реакцію на спалах пандемії; категорії населення, що є найбільш/найменш вразливими до хвороби тощо.

Широким корпусом дослідження було вибрано 100 лексичних одиниць, які було розподілено на такі семантичні групи:

- назва хвороби;
- симптоми хвороби;
- способи діагностики хвороби;
- методи лікування;
- превентивні заходи.

Приклад класифікації лексичних одиниць надано в таблиці 1.

Оскільки практичним матеріалом дослідження був десятирічний відрізок часу, вважалось важливим провести ретельний відбір вузького корпусу дослідження, а саме – лексичних одиниць, на якому базується лінгвістичне дослідження. Відповідно, слова, що безпосередньо називають хворобу, яка призвела до сучасної пандемії, було вилучено з матеріалу дослідження, тому що зрозуміло, що її назва не використовувалася до 2019 року

й апіорі не могла вживатись у медіаресурсах 2010–2018 років. Для проведення лінгвістичного дослідження було відібрано такі лексичні одиниці:

a new disease, epidemic, pandemic, global pandemic, infectious disease, global spread, fever and tiredness, (new) continuous cough, breathing difficulties, respiratory symptoms, mortality rate, fatality rate, aggressive antibody testing, screening tests, test kits, testing process, procurement of vital medical equipment, health checks, testing capacity, CT scan, CAT scan, X-ray, maintaining distance, antiviral treatment, ventilator, ALV apparatus, artificial lungs ventilation machines, drip, dropping bottle, injections, quarantine, lockdown, social distancing, isolation, self-isolation, unnecessary journeys, essential shopping, public gatherings, sanitizer, gel, stockpiling, shielding, social restrictions, distance learning, a mask, a face mask, a medical mask, personal protective equipment, alcohol-based hand rub, frequent hand-cleaning.

Під час проведеного статистичного аналізу було підраховано кількість використання лексичних одиниць на різних часових періодах у відсотках і проведено лінгвістичну інтерпретацію. Загальну кількість лексичних одиниць на трьох аналізованих етапах було визнано за 100%. Отримані результати унаочнено в таблиці 2.

Таблиця 1

Класифікація лексичних одиниць, що входять у семантичне поле «пандемія»

Варіації назви хвороби (disease names)	Симптоми хвороби (disease symptoms)	Способи діагностики хвороби (methods of diagnostics)	Методи лікування (treatment methods)	Превентивні заходи (preventing methods)
Coronavirus Corona Covid-19 SARS-CoV-2 A new disease Epidemic Pandemic Global Pandemic The coronavirus outbreak Infectious disease Global spread	The Coronavirus fight Coronavirus emergency Fever and tiredness (New) Continuous cough Breathing difficulties Respiratory symptoms mortality rate fatality rate	aggressive antibody testing screening tests test kits testing process procurement of vital medical equipment health checks testing capacity CT scan CAT scan X-ray	maintaining distance antiviral treatment ventilator ALV apparatus artificial lungs ventilation machines drip dropping bottle injections	Quarantine Lockdown Social distancing Isolation Self-isolation Unnecessary journeys Essential shopping Public gatherings Sanitizer gel Stockpiling Shielding Social restrictions distance learning a mask a face mask a medical mask personal protective equipment alcohol-based hand rub frequent hand-cleaning

Таблиця 2

Результати статистичного аналізу лексичних одиниць, що входять до концепту «пандемія»

Період (роки)	2010–2014	2015–2018	2019–2020
Кількість (%)	12	17	71

Відповідно, використання лексичних одиниць, що входять до концептосфери «пандемія», у період 2019–2020 років (по листопад 2020 р.) зросло ушестеро, порівняно з періодом 2010–2014 років, та більш ніж учетверо, порівняно з відрізком 2015–2018 років.

Висновки. Проведене дослідження уможливило такі висновки:

1) концепт «пандемія» значно розширив свою лінгвістичну та семантичну сутність у період із грудня 2019 року до листопада 2020 року; можна також із упевненістю передбачити збереження такої тенденції принаймні до кінця 2021 року;

2) використання лексичних одиниць концептосфери «пандемія» в теперішній період (2019–2020 роки) збільшилось у 4–6 разів, порівняно з попередніми періодами (2015–2018 та 2010–2014 роки відповідно);

3) критична ситуація зі спалахом коронавірусної хвороби спричинила помітний вплив на лексичну структуру англійської мови.

У перспективі планується детальне вивчення лексичних і граматичних структур англійської мови публіцистичного дискурсу, які пов'язані з концептом «пандемія», а також аналіз неологізмів і полісемантичних слів зазначеної тематики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аскольд-Алексеев С. А. Концепт и слова. Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Москва : Наука, 1997.
2. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка. Воронеж, 1996. С. 12, 50 – 53.
3. Бенвенист Э. Общая лингвистика. Москва, 1974. С. 45
4. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языка. Москва, 1999. С. 293.
5. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика: нариси : навч. посіб. Київ : Довіра, 2014. 262 с.
6. Карасик В. И. Культурные доминанты в языке. Языковая личность: культурные концепты. Волгоград-Архангельск, 1996. С. 3–16.
7. Кубрякова Е. С. Концепт. Концептуализация. Краткий словарь когнитивных терминов. Москва : Филологический факультет МГУ, 1996. С. 90–94.
8. Положин М. М. Типологія й аналіз концептів. Іноземна філологія. 2009. Вип. 121. С. 80–89.
9. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
10. Соссюр Фердинанд де. Курс общей лингвистики / пер. с французского А. М. Сухотина, под редакцией и с примечаниями Р.И. Шор. Москва : Едиториал УРСС, 2004. 256 с.
11. <https://www.thesun.co.uk>.
12. <https://www.mirror.co.uk>.
13. <https://www.express.co.uk/https://www.express.co.uk>.
14. <https://www.telegraph.co.uk/https://www.telegraph.co.uk>.
15. <https://www.theguardian.com/international>.
16. <https://observer.com/https://observer.com>.
17. <https://www.thetimes.co.uk>.
18. <https://dictionary.cambridge.org/ru>.
19. <https://www.merriam-webster.com/dictionary>.
20. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english>.
21. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition>.

REFERENCES

1. Askold-Alekseev S. A. Kontsept i slova. Russkaia slovesnost. Ot teorii slovesnosti k strukture teksta [Concept and words]. M.: Nauka, 1997 [in Russian].
2. Babushkin A. P. Tipy kontseptov v leksiko-frazeologicheskoi semantike yazyka [Concept types in lexical semantics of the language]. Voronezh, 1996. S. 12, 50–53 [in Russian].
3. Benvenist E. Obshchaia lingvistika [General linguistics]. M., 1974. S. 45 [in Russian].
4. Vezhbitskaya A. Semanticheskie universalii i opisanie yazyka [Semantic universalities and description of the language]. M., 1999. S. 293 [in Russian].
5. Zhaivoronok V. V. Ukraïnska etnolingvistika: narisi: navch. posib. [Ukrainian ethno linguistics]. K. : Dovira. 262 s. [in Ukrainian].
6. Karasik V. I. Kulturnye dominanty v yazyke. Yazykovaya lichnost: kulturnye kontsepty [Cultural dominants in the language]. Volgograd-Arkhangelsk. 1996. S. 3–16 [in Russian].
7. Kubriakova E. S. Kontsept. Kontseptualizatsiia. Kratkii slovar kognitivnykh terminov [Concept. Conceptualization. Short dictionary of cognitive terms]. M.: Filologicheskii fakultet MGU, 1996. S. 90–94 [in Russian].
8. Polyuzhin M. M. Tipologiya i analiz kontseptiv. Inozemna filologiya [Typology and analysis of concepts]. 2009. Vip. 121. S. 80–89 [in Ukrainian].
9. Selivanova O. O. Suchasna lingvistika: terminologichna entsiklopediya [Modern linguistics: encyclopedia of terms]. Poltava: Dovkillya-K, 2006. 716 s. [in Ukrainian].
10. Sossiur Ferdinand de. Kurs obshchei lingvistiki. Per. s frantsuzskogo A. M. Sukhotina, pod redaktsiei i s primechaniami R.I. Shor [The course of general linguistics]. M.: Editorial URSS, 2004. 256 s. [in Russian].

11. <https://www.thesun.co.uk>.
12. <https://www.mirror.co.uk>.
13. <https://www.express.co.uk>/<https://www.express.co.uk>.
14. <https://www.telegraph.co.uk>/<https://www.telegraph.co.uk>.
15. <https://www.theguardian.com/international>.
16. <https://observer.com>/<https://observer.com>.
17. <https://www.thetimes.co.uk>.
18. <https://dictionary.cambridge.org/ru>.
19. <https://www.merriam-webster.com/dictionary>.
20. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english>.
21. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition>.